

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет
імені Івана Огієнка
Природничо-економічний факультет
Кафедра географії та методики її викладання

Дипломна робота
магістра

з теми: **«Паломницький туризм Поділля: сучасний стан і перспективи розвитку»**

Виконав: студент 2 курсу, групи Geo1-M20
спеціальності 014 Середня освіта (Географія)
за освітньо-професійною програмою
Середня освіта (Географія)
Добринський Павло Олександрович

Керівник:

Чернюк Г. В. Кандидат географічних наук,
доцент

Рецензент:

Лісовський А. С., кандидат географічних
наук, старший викладач

Кам'янець-Подільський – 2021 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ТЕОРИТИЧНІ ЗАСАДИ ПАЛОМНИЦТВА З ПОЗИЦІЙ ТУРИЗМУ.....	6
1.1. Паломництво, сутність та чинники його розвитку.....	6
1.2. Порівняльна характеристика паломництва та релігійного туризму.....	15
1.3. Етапи та методи дослідження структури й організації паломницького туризму регіону обласного рангу.....	24
РОЗДІЛ 2. РОЗВИТОК ПАЛОМНИЦЬКОГО ТУРИЗМУ ТА ТУРИСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ В ОБЛАСТЯХ ПОДІЛЛЯ.....	28
2.1. Туристичні особливості Хмельниччини.....	28
2.2. Туристичні особливості Вінниччини.....	32
2.3. Туристичні особливості півдня Тернопільщини.....	34
РОЗДІЛ 3. ОСНОВНІ ПАЛОМНИЦЬКІ ЦЕНТРИ ПОДІЛЛЯ.....	36
3.1. Скельні монастирі Поділля.....	36
3.2. Паломницькі центри християн Поділля.....	42
3.3. Паломницькі центри хасидів Поділля.....	46
РОЗДІЛ 4. ПАЛОМНИЦЬКИЙ ТУРИЗМ ПОДІЛЛЯ, ЙОГО ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	48
4.1. Проблеми розвитку паломницького туризму на території Поділля.....	48
4.2. Покращення паломництва на Поділлі.....	51
4.3. Маршрути які розробляються.....	56
ВИСНОВКИ.....	63
СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	65
ДОДАТКИ.....	69
Додаток А. Основні паломницькі центри Поділля.....	69
Додаток Б. Паломницькі маршрути із Хмельницького до Меджибіжа.....	70
Додаток В. Туристична карта для паломників Меджибожа.....	71

ВСТУП

Актуальність дослідження. Паломництво дуже добре переплітається із географією, адже в його основі лежить подорож із місця де проживає людина до об'єкта поклоніння.

Багато місць паломництва пов'язані з об'єктами природи, такими як прадавні ліси, печери у скелях, водоспади, струмки та джерела, в деяких релігіях вони є об'єктами поклоніння. Дуже важливим для розвитку паломництва та формування паломницького руху є наявність паломницьких ресурсів – святі ікони, моці святих, лікувальні джерела. Транспортна мережа та її якість яка веде до святинь, де для вшанування та поклоніння виставлені чудодійні ікони, або моці святих, присутність паломницької інфраструктури, священна та історична важливість святинь впливають на кількість паломників.

Найважливіші паломницькі місця приймають щорічно мільйонні потоки паломників. Чимало паломницьких місць пов'язані з різноманітними природними об'єктами (лісами, печерами, джерелами), а в окремих релігіях вони є об'єктами поклоніння. Важливе значення для розвитку паломництва та формування потоків паломників має наявність ресурсів паломництва (чудотворних ікон, моці святих та блаженних, цілющих джерел). Транспортна доступність святинь, де для вшанування та поклоніння виставлено чудотворні ікони чи моці святих, наявність паломницької інфраструктури, сакральна та історична значимість цих святинь впливають на кількість паломників.

Паломницький туризм об'єднує людей, які хочуть розширити свій духовний і культурний світогляд, віддатися молитві, знайти себе, працювати на себе, виявити бажання подорожувати до святих місць, знайти однодумців, які можуть розділити їхню віру.

Актуальність даного дослідження залежить від необхідності вивчення паломницького туризму для з'ясування значення та впливу паломницького циклу на динаміку туристичного потоку та географію.

Релігійна діяльність та паломництво, є незамінним для духовного життя людини.

Розпад Радянського Союзу та проголошення незалежності України пов'язані з активізацією релігійного життя. По-перше, це повернення УГКЦ та РКЦ в Україну, відновлення УАПЦ, виведення частини духовенства та віруючих зі сфери впливу РПЦ, оголошення УПЦ КП. Водночас культове життя українців зросло. почали відновлюватися, активізувалися паломницькі заходи.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є дослідити паломництва на території Поділля, дослідити їхню діяльність, зокрема аналіз ресурсів паломництва, мережі паломницьких об'єктів, паломницьких потоків та маршрутів. Досягнення поставленої мети передбачає виконання головних завдань:

- розглянути сутність паломництва та чинники його розвитку;
- показати співвідношення паломництва та релігійного туризму;
- Проаналізувати Етапи та методи дослідження структури й організації паломницького туризму регіону обласного рангу;
- розглянути загальні тенденції розвитку туризму на Поділлі;
- виявити вплив етнодемографічних, соціокультурних (конфесійні) та історико-географічних чинники розвитку паломницького туризму регіону - обґрунтувати особливості розміщення паломницьких ресурсів та центрів Поділля;
- проаналізувати суб'єктів організаторської діяльності в галузі паломницького туризму Поділля;
- оцінити обсяги, динаміку та географію туристичних потоків прочан на Поділлі
- виявити проблеми розвитку паломницького туризму у на Поділлі - висвітлити шляхи вдосконалення паломницького туризму на Поділлі
- розробити новий тур для прочан.

Об'єкт дослідження: паломницький туризм на території Поділля.

Предмет дослідження: організація паломницького туризму на Поділлі.

Для досягнення окресленої мети дослідження й виконання поставлених завдань застосовано різноманітні методи дослідження: літературний аналіз,

історико-географічний метод, системно-структурний аналіз, просторовий аналіз, статистичний метод, картографічний метод, порівняльний метод.

Наукова новизна отриманих результатів. У роботі було досліджено засади і критерії паломництва; обґрунтовано основні заходи з розвитку паломницького туризму у населених пунктах Поділля; сформовано новий тур для прочан в межах одного району; розглянуто пріоритетний паломницький маршрут.

Практичне значення отриманих результатів. Результати проведеного дослідження дали можливість оцінити стан розвитку паломницького туризму у регіоні, а також визначити заходи, спрямовані на забезпечення сталого розвитку паломницького туризму.

Структура роботи: Дипломна робота викладена на 71 сторінці друкованого тексту. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел, який містить 40 найменувань та додатків.

ВИСНОВКИ

Паломницький туризм є одним із найперспективніших напрямків, серед багатьох видів туризму у XXI столітті. Теоретико-методологічні питання організації та розвитку паломницького туризму досліджували у своїх працях багато вчених, тому цей вид туризму став самостійною галуззю науки за термінологічною установкою і розглядається як окрема галузь. Кожен з них по-своєму пояснив поняття, об'єднавши всі пояснення, можна вважати, що паломництво – це подорож для досягнення релігійних цілей та поклоніння конкретним релігійним святинам.

По суті, паломницький туризм можна розглядати як невід'ємну частину релігійного туризму, а релігійний туризм – частину культурного туризму та пізнавального туризму. Соціально-психологічна основа паломницького туризму вужча, ніж релігійного туризму. Більшість паломників вірять у релігію, до якої вони приходять помолитися чи поважати у святому місці.

Релігійні туристи, як і паломники, починають подорожувати або роблять паломництва, коли їм потрібно робити більше для свого духовного розвитку, ніж зазвичай. Релігійні заходи є основою релігійного туризму, також це є потужною культурною мотивацією на відвідування та огляд релігійних місць. Також можна відвідувати інші релігійні центри, щоб дізнатися про релігійну історію, пам'ятники, та релігійну культуру інших народів.

Для вивчення розвитку паломницького туризму на регіональному рівні необхідно визначити, які методи слід використовувати для подальших досліджень, тому літературний аналіз, аналіз структури системи, просторовий аналіз, методи історичної географії, статистичні методи, картографічні методи, та підбираються порівняльні методи в процесі роботи. Вивчення основ організації паломницького туризму на регіональному рівні.

Фактори, що впливають на розвиток паломницького туризму, можуть мати різну інтенсивність і тривалість впливу в різні періоди, тому це необхідно враховувати при вивченні паломницького туризму. У ході роботи встановлено, що етнічна демографія, соціальна культура, історико-географічні фактори

мають значний вплив на геопросторову організацію паломницького туризму в регіоні.

Поділля вважається поліконфесійним. Найбільш релігійними конфесіями в регіоні є: Українська Православна Церква Київського Патріархату, Українська Православна Церква Московського Патріархату, Українська Греко-Католицька Церква, Українська Автокефальна Православна Церква, Римо-Католицька Церква та Протестантська Церква.

Підсумуючи масштаби проблем паломницького туризму, необхідно розглянути такі недоліки: складність утримання паломницької інфраструктури на належному рівні, недостатність коштів, неналежна загальна інфраструктура, недостатня рекламна кампанія або повна її відсутність. Продукти надання інформації, пропаганда паломництв, недостатня освіта та професійна підготовка, деякі із туристичних операторів не зовсім зацікавлені у розвитку паломництва.

Враховуючи те, що існують деякі проблеми, керівники церков працюватимуть разом із місцевою владою та приватними підприємцями для вирішення цих питань, щоб визначити стратегічний напрямок розвитку паломницького туризму Поділля. Важливу роль у розвитку паломницького туризму, який має на меті відповідати міжнародним вимогам, відіграє «План розвитку туризму та курортів Хмельницької та Вінницької області».

Також активно розробляється маршрут «Різними стежками від Хмельницького до Меджибожа» та «Шляхом святого Якова», для туристів будь-якої вікової категорії з релігійно-рекреаційною метою, який охоплює відомі об'єкти, це мережа стежок, вони будуть промарковані, що дозволить мандрівникам долати великі відстані під час подорожі, не переживаючи про побудову маршруту. Ця стежка включає в себе архітектуру, краєвиди, безумовно, місця, де паломники можуть відпочити та поїсти за розумною ціною.

СПИСКИ ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бейдик О.О. Словник-довідник з географії туризму, рекреології та рекреаційної географії. – К.: Палітра, 1998. – 130 с.
2. Божук Т. І. Розвиток релігійного туризму: різновиди, функції, пріоритети
3. Божук // Краєзнавство. Географія. Туризм, 2011. – №16. – С. 3–6
4. Божук Т. І. Релігійний туризм і паломництво: спільні і відмінні риси / Т. І.
5. Божук // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. Серія географія, 2009. – Вип. 480–481. – С. 112–115.
6. Вечерський В.В. Українські монастирі / В.В.Вечерський. – К.: Нащ час, 2008. – 400 с.
7. Географія релігійного туризму в Україні. Навчальний посібник / А.Ковальчук, М.Рутинський, А.Манько, Т.Завадовський, Д.Каднічанський. – Львів: ТзОВ «Дизайн-Студія», 2016. – 474 с.
8. Головащенко С. П. Історія християнства: Курс лекцій / С.П. Головащенко. – К., 1999. – 202 с.
9. Городиський Ю. Я. Класифікація християнського паломництва (для потреб суспільно-географічних досліджень) / Ю. Я. Городинський // Географія та туризм, 2016. – С. 168–176.
10. Драпушко Р. Туристичний потенціал України: стан, проблеми та перспективи розвитку / Р. Драпушко. – К.: Ін-т законодавчих передбачень і правової експертизи, 2007. – 152 с. 3. Туристичні ресурси і розробка туру Хмельницькою областю [Електрон. ресурс]. – Режим доступу:
11. Дуткіна О. П. Релігійне паломництво як перспективний вид туризму // Туристичні ресурси України (туристичний щорічник) Київ: ІТФПУ, 1996. С. 112–116.
12. Задорожнюк А. Б. Подільські архітектори ХІХ ст. / А. Б. Задорожнюк // Освіта, наука і культура на Поділлі: збірник наук. праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2004. – Т. 4. – С. 264-270.
13. Історія української культури: в 5-ти томах / Гол.ред. Б.Є.Патон.

14. Ковальчук А. Релігійний туризм в Україні. Навчальний посібник / А. Ковальчук, Д. Каднічанський, М. Рутинський, Т. Завадовський, А. Манько – Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2013. – 420 с.
15. Ковальчук А. С. Географія релігійного туризму в Україні / А. С. Ковальчук, М. С. Рутинський, А. М. Манько, Т. Б. Завадовський, Д. А. Каднічанський. – Львів: ТзОВ “Друк Захід”, 2016. – 454 с.
16. Ковальчук А. С., Манько А. М. Організатори паломництва та релігійного туризму // Вісник Львівського університету. Серія географія. 2013. №42. С. 170– 178. .
17. Логвин Г.Н. По Україні. Стародавні мистецькі пам’ятки / Г.Н.Логвин. – К.: Мистецтво, 1968. – 462 с
18. Лубський В.І., Теремко В.І., Лубська М.В. Релігієзнавство: Підручник. – К.: Академвидав, 2005. – 432 с.
19. Любіцева О. Географія релігій в Україні / О. Любіцева, К. Мезенцев, С. Павлов. – Київ, 1998. – 504 с. Релігієзнавство / В. Лубський. – Київ: Вілбор, 1997. – 380 с
20. Любіцева О.О. Методика розробки турів: Навч. посібник / О.О.Любіцева. – К.: Альтерпрес, 2008. – 300 с.
21. Любіцева О.О. Паломництво та релігійний туризм. Навчальний посібник/ Любіцева О.О., Романчук С.П. – К.: Альтерпрес, 2011. – 416 с
22. Маїло Я.В. Проблеми розвитку релігійного туризму в Україні // Я.В. Маїло / Студентська наука в новому тисячолітті: сучасні проблеми громадського харчування, готельного господарства та туризму ун-т, 2000. - С. 119-121.
23. Максись М. Нові релігійні культури в Україні та їх періодика / М.Максись // Історія релігій в Україні: Науковий щорічник. – 2004. – С.127-132
24. Назарук В .К. Україна духовна / В.К. Назарук. – К., 2006. – 317 с.
25. .Офіційний сайт Патріаршого Паломницького Центру УГКЦ. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://pilgrimage.in.ua/>
26. «Рафаїл» інтернет джерело // URL: <https://rafail.com.ua/>

27. Релігійний туризм: термінологічний словник-довідник / автор-упорядник Т. Божук. – Л.: Український бестселер, 2010. – 152 с.
28. Памятники градостроительства и архитектуры Украинской ССР: иллюстр. Справочник-каталог: Т. 4. – К.: Будівельник, 1986. – 375 с
29. Павлов С.В., Мезенцев К.В., Любіцева О.О. Географія релігій: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 1999. – 504 с.
30. Патійчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2015. – № 14 (315). – С. 36–48.
31. Патійчук В. О. Україна в системі міжнародного релігійно-паломницького туризму / В. О. Патійчук // Наук. вісн. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки. – 2002. – № 1. – С. 223–227.
32. Патійчук В. Функціональні особливості організації релігійно-паломницьких турів / В. Патійчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія : Географічні науки. – 2015. – № 15 (316). – С. 23–31.
33. Сапелкіна З.П. Релігійний туризм. Навчальний посібник / З. П. Сапелкіна. – К.: Альтерпрес, 2009. – 244 с.
34. Сапелкіна. – К. : Вид-во Акад. праці і соц. відносин Федер. проф. спілок України, 2012. – 220 с.
35. Сенин В.С. Организация международного туризма. – М., 1999.
36. Топорницька М. Я. Територіальна організація та перспективи розвитку етнофестивального туризму у Львівській області / М. Я. Топорницька // Географія та туризм : наук. зб. / відп. ред. Я.Б.Олійник. – К.: Альтерпрес, 2012. – Вип. 17. – С. 117–123.
37. Урсу Н. О. Православні храми Хмельниччини / Н. О. Урсу , І. В. Березіна // Візуальні мистецтва. Наукові записки. Серія: Мистецтвознавство. – 2011. – №2. – С.198-203.
38. Христов Т. Т. Религиозный туризм : учеб. пособие / Т. Т. Христов. – 4-е изд., испр. – М. : Академия, 2008. – 288 с.

- 39.Юрченко С. О. Міжнародний туризм : навчальний посібник [для студентів спеціальностей «Туризмознавство», «Міжнародні економічні відносини»] / С. О. Юрченко, О. Є. Юрченко. – Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – 328 с.
- 40.Яроцький П. Л. Паломницький туризм в Україні // Наукові записки КІТЕП. 2001. Вип. 1. С. 123–130.